

SIVISTYKSEN KÄSITE FINLAYSONIN TEHTAALLA VUOSINA 1905–1918

Käsite "sivistys" esiintyi suomalaisessa julkisuudessa ensimmäisen kerran 1820-luvulla. Siitä tuli myöhemmin yksi 1800-luvun avainkäsitteistä. Fennomaanit eivät viittaneet sivistyksellä vain yksilön henkilökohtaiseen ominaisuuksiin. Sivistynyt ihminen oli ymmärtänyt oman paikkansa yhteiskunnan hierarkiassa ja pyrki toimimaan tästä asemasta käsin koko kansakunnan parhaaksi. Fennomaanien kansaan juurruttama sivistyskäsite sopi myös sosialistisen työväenliikkeen käyttöön, kun se teki läpimurtonsa 1900-luvun alussa. Sivistynyt työläinen taisteli ensisijaisesti luokkansa puolesta.

Tutkin sivistyksen käsitettä Suomen suurimman tehtaan kontekstissa. Tampereen Finlaysonin tehtaalaiset kävivät kaikista tamperelaisista aktiivisimmin kirkossa 1800-luvulla ja omistivat kuollessaan uskonnollista kirjallisuutta muita työläisryhmiä enemmän. Heillä oli omia iltakouluja, sunnuntaihouluja, näytelmäseuroja, laulukouluja ja soittokuntia. Tehtaalaisia voi kutsua sivistyneiksi käsitteen fennomaanisessa merkityksessä.

Sosialismi levisi kaikkialle Suomeen suurlakon ja sisällissodan välisenä aikana. Finlaysonin tehtaalle perustettiin sosialistinen ammattiosasto syksyllä 1905. Sosialistit kirjoittivat omaa lehteään vuosina 1908–1914 ja 1917. Analysoin, mitä nämä työläiset tarkoittivat sivistyksellä. Käytän ensin kuvailevan tilastotieteen menetelmiä havainnollistamaan, kuinka yleinen sivistyksen käsite oli sosialismin kielessä ja minkä muiden käsitteiden yhteydessä sivistys useimmiten esiintyy. Tilastollista analyysia seuraa laadullinen analyysi. Vertailen sosialistista sivistyskäsitettä aikakauden kristillisiin ja porvarillisiin tulkintoihin sivistyksestä. Tutkin myös tehtaalaisten sivistykseen liittämiä metaforia, heidän suhdettaan sivistyslaitoksiin sekä sitä, keitä he pitivät sivistyneinä ja keitä sivistymättöminä.

Tulkittessani tekstejä käytän teoreettisena viitekehyksenä käsitehistoriallista tutkimusperinnettä, joka korostaa, ettei ole olemassa muuttumattomia, ylihistoriallisia käsitteitä. Käsitteet ovat kamppailun tuloksia ja siksi aina liikkeessä. Esimerkiksi sosialistit onnistuivat muuttamaan monien avainkäsitteiden merkityssisältöä omalla toiminnallaan. Paperini on osa väitöskirjaa "Sosialismin kieli Suomessa 1905–1918", jonka tekemisen aloitin Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä syksyllä 2014. Tutkimuksen tavoitteena on onnistunut käsitehistorian ja työväenhistorian synteesi.

Risto Turunen

FM, tohtoriopiskelija

Historia

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto

ristojuhaniturunen@gmail.com